

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2019, 8 (1): 292/313

**Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir
Değerlendirme**

An Evaluation on Turkey's Trade with Neighboring Countries

Ahu COŞKUN ÖZER

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
**Assistant Professor, Marmara University, Vocational School of Social
Sciences**

email: ahu.coskun@marmara.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-5579-291X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 31.10.2018
Kabul Tarihi / Accepted : 11.03.2019
Yayın Tarihi / Published : 12.03.2019
Yayın Sezonu : Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season : January-February-March

Atıf/Cite as COŞKUN ÖZER, A. (2019). Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8 (1), 292-313. Retrieved from <http://www.itobiad.com/issue/43055/476770>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012- Karabük University, Faculty of Theology, Karabük, 78050 Turkey. All rights reserved.

Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme

Öz

Dünya üzerinde ticaret hacmini artırmayı amaçlayan ülkeler için komşu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi önemli bir stratejidir. Özellikle gelişmiş ülkelerin ticaret yaptığı ülkelerle ilişkileri değerlendirildiğinde, komşu ülkelerle ticaretin toplam ticaretleri içinde önemli bir payı olmaktadır. Tarihsel süreçte Türkiye'nin de komşularıyla ilişkilerini geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirilmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'nin komşu ülkelerle siyasi ve ticari ilişkileri değerlendirilerek bu ilişkilerin daha da geliştirilmesi için izlenecek stratejiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun için Türkiye ile ortak sınıra sahip 12 komşu ülke ile siyasi ve ekonomik ilişkiler incelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye'nin toplam ihracatı içinde komşu ülkelerin payı yüzde 15 ile yüzde 26 arasında değişmektedir. Suriye ve Irak'taki siyasi olaylar, Yunanistan ve Ermenistan ile tarihsel süreçte yaşanan siyasi sorunlar, son dönemde Rusya ile yaşanan siyasi sorunlar ve diğer ülkeler tarafından uygulanan ekonomik yaptırımlar ülkemizin bu komşu ülkeler ile yapmış olduğu ticareti etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Komşu Ülkeler, Önhat Ülkeleri, Çevre Ülkeler, Dış Politika, Dış Ticaret

An Evaluation on Turkey's Trade with Neighboring Countries

Abstract

Developing relations with neighboring countries is an important strategy for the countries that aim to increase their trade volume in the world. Evaluating especially the relations of the developed countries with the countries they trade with; the trade with neighboring countries has an important share within the total trades. Within the historical process, strategies have also been developed to improve Turkey's relations with neighboring countries.

In this study, it has been tried to reveal the strategies to be followed in improving Turkey's political and commercial relations with neighboring countries even further by assessing these relations. With this design, political and economic relations with 12 neighboring countries that have a common border with Turkey has been analyzed. As a consequence, the share of neighboring countries within Turkey's total export varies between 15% and 26%. Political events in Syria and Iraq, political problems that have been experienced with Greece and Armenia within the historical process, recent political problems with Russia and economic sanctions imposed by other countries have affected Turkey's trade relations with these neighboring countries.

Keywords: Neighboring Countries, Front-line Countries, Nearby Countries, Foreign Policy, Foreign Trade

1. Giriş

Günümüzde küreselleşme ile birlikte dünya ticaretinde ticari entegrasyonlar önem kazanmıştır. Bu ticari entegrasyonlar daha çok ülkelerin bölgesel olarak birlikteliklerinden oluşmaktadır. Ülkelerin uluslararası ticaretleri değerlendirildiğinde uluslararası ticaretlerin daha çok ticari birlikler içerisinde yer alan ülkeler arasında yapıldığı, bu noktada ise özellikle komşu ülkelerin önem taşıdığı görülmektedir.

Dünya üzerinde ticaret hacmini artırmayı amaçlayan ülkeler için öncelikli pazarlar yakın çevreleri olan komşu ülkelerle ticari ilişkilerini geliştirmek olmalıdır. Bunun için de komşu ülkelerle siyasi ilişkilerin geliştirilmesi ve beraberinde ekonomik ve ticari işbirliklerinin artırılması önem taşımaktadır. Komşu ülkelerle ilişkileri geliştirmeye yönelik politikalar ve dış ticaret stratejileri önemli bir araçtır.

Gelişmekte olan ülke örneğinde Türkiye içinde komşu ülkelerle siyasi ilişkileri ve ticareti geliştirmek önemli bir strateji olmuştur. Bu çalışmada Türkiye'nin komşu ülkelerle siyasi ve ticari ilişkileri değerlendirilmiş, ilişkilerin daha da geliştirilmesi için izlenecek stratejiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun için Türkiye'nin öncelikli pazarları olarak gördüğü komşu ülkelere ihracat rakamları ve ihracat potansiyeli değerlendirilmiştir.

2. Literatür Taraması

Literatür çalışmaları değerlendirildiğinde komşu ülkelerle ticaret taşımacılık masrafları düşük olacağından maliyet düşürücü etki yapmaktadır. Ayrıca coğrafi yakınlıkların sağladığı diğer avantajlar nedeniyle de ülkelerin ihracat pazarı olarak öncelikli hedefleri komşu ülkeler olmalıdır.

Krugman'a göre (1991) bölgesel serbest ticaret alanları oluşturulmasa veya tercihli ticaret anlaşmaları olmasa bile ülkeler taşımacılık masrafları nedeniyle daha çok komşularıyla ticaret yapmaktadır.

Leamer, Levinsohn (1995) ve Evenett, Keller (2002)'e göre ise komşu ülkeler, diğer tüm durumlar sabitken, kısa mesafeler nedeniyle ticaret maliyetleri düşük olduğundan ticari malların büyük çoğunluğunun en kolay yoldan pazara erişimini sağlamaktadır. Taşımacılık masrafları ve coğrafi yakınlığın sağladığı diğer avantajlar nedeniyle ticarete komşu ve yakın çevre ülkeler özellikle gelişmiş ülkeler için önemli bir pazardır.

Faye, McArthur, Sachs ve Snow (2004), ise kıyıda uzak kara ülkelerinin transit komşulara bağımlılığının önemini vurgulamakta ve bu ülkelerin komşuların altyapısına, siyasi ilişkilerine, barış ve istikrarına, idari uygulamalarına bağımlı olduklarını belirtmektedir.

Smith (1796) ise coğrafi olarak uzak alanların ticaretteki zorluklar nedeniyle uzmanlaşma ve bunun sağlayacağı faydalarla ticaretteki kazanımları zorlaştırdığını belirtmiştir.

Faye ve diğerleri (2004) büyük teknolojik gelişmelere rağmen uzak mesafelerle ticaretin zorluğuna değinmekte ve uzak mesafelerde yüksek

nakliye maliyetleri kara ülkelerini kıyı komşularına göre belirgin bir dezavantaja maruz bırakmaktadır.

Slavov ise (2007) komşu ülkelere uygulanan yaptırımların ticaret yollarını kestiğini ve ulaşım maliyetlerini artırdığını ve kurulan ticaret ilişkilerine zarar verdiğini iddia etmektedir. Bu yüzden komşu ülkeler diğer ülkelere de ulaşım açısından önem arz etmektedir.

Türkiye' nin komşu ülkeleri ile ticaretini analiz eden çalışmalara göre ise ülkemizin komşu ülkelerle ticaret potansiyeli yüksektir ve gerçekleşen ihracatı bu potansiyeli göz önüne alındığında daha da artırılabilir. Örneğin Suvankulov, Akhmedjonov ve Ogucu (2012) ülkemizin Suuriye, Lübnan ve Ürdün ile gerçek karşılıklı ticaretinin tahmin edilen potansiyelinin altında olduğunu ancak bu ülkelere ihracatın daha da artırabileceğini belirtmektedir. Ayrıca Ata'ya (2013) göre Türkiye'nin komşu ülkelere olan ihracatı potansiyelinin altındadır ve ülke grupları açısından karşılaştırıldığında ihracatta en yüksek artış potansiyelinin komşu ülkelere olduğu belirtilmektedir.

Bu çalışma kapsamında Türkiye ile ortak sınıra sahip 12 önhat ülkesinin yapmış olduğu ticaret rakamları incelenmiş gerçekleşen ihracatı ve ihracat potansiyeli değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin komşu ülkelere ihracat düzeyi ve siyasi olayların bunlara etkisi, komşu ülkelere ihracatının Türkiye'ye kazandırdıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

3. Yöntem

Tanımsal açıdan Türkiye ile ortak sınıra sahip 12 önhat ülkesi, 13 çevre ülkesi bulunmaktadır. Dış ticarete komşu ülkeler Türkiye açısından en önemli pazarlardandır. Bu noktada bu ülkelere gerçekleştirilen ihracatı artırmak dış ticarete izlenebilecek önemli stratejilerdendir. Bu çalışmada kapsamında ülkemizin önhat ülkesi olan oniki komşu ülke ile son yıllarda yapmış olduğu ihracat miktarları incelenmiş ve gerçekleşen ihracatı ile ihracat potansiyelleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye İstatistik Kurumu 2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017 yılı ihracat verileri değerlendirilmiştir. Bu verilerin yanısıra ülkeler ile ikili siyasi ekonomik ve ticari ilişkiler de incelenmiştir.

4. Bulgular

Ülkemizle sınırları ortak oniki komşu ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerle yapılan ticari ilişkiler büyük önem taşısa da Türkiye' nin toplam ticareti içerisinde düşük bir orana sahiptir.

TÜİK verilerine göre ülkemizin 2011 yılından 2017 yılına kadar gerçekleştirdiği toplam ihracatta komşu ülkelerin payı yüzde 15 ile yüzde 26 arasında değişmektedir. Ülkemizin 2017 yılında yaklaşık 156 milyar 992 milyon dolar olan ihracatının yaklaşık yüzde 18'i komşu ülkelere gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında oniki komşu ülkeye yapılan ihracatın değeri yaklaşık olarak 29 milyar dolardır. Türkiye'nin toplam ihracatında komşu ülkelerin payı yıllar itibariyle 2016 ve 2015 yılında yüzde 18, 2014 yılında yüzde 23, 2013'te yaklaşık yüzde 25, 2012 yılında yüzde 26, 2011 yılında ise yüzde 15 olarak hesaplanmıştır.

Komşu ülkelerle ticaret verileri değerlendirildiğinde; Suriye'nin en çok ithalat yaptığı ilk üç sırada yer alan ülkelerden birinin Türkiye olduğu görülmektedir. Ancak bölgedeki iç savaş Suriye ile ticaretimizi olumsuz etkilemiştir. Hem Suriye hem de Irak'taki olaylarda İran ve Türkiye birbirlerinin karşı cephelerinde yer almıştır. Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık yüzde 7-8'i Irak'a yapılmaktadır. Rusya ile ticari ilişkilerimiz ise son dönemde yaşanan siyasi gerilimler ve vize muafiyetinin askıya alınması dış ticaretin daralmasına neden olmuştur. Yunanistan ile ilişkilerimiz değerlendirildiğinde ise Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili ticari ilişkiler son on yılda 15 kat artış göstermiştir. Bulgaristan ise Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olarak önem taşımaktadır. Türkiye'nin Romanya'ya ihracatı ise 2.8 milyar dolar düzeyindedir. Türkiye Azerbaycan arasındaki ikili işbirliği ise enerji alanındadır. Ülkemizin Gürcistan ve Ermenistan ile olan ihracatında ise son yıllarda artış olmamıştır. KKTC'ye ise yıllık 1 milyar doların üzerinde ihracat yapılmaktadır. Türkiye'den Ukrayna'ya yapılan ihracat ise ilgili yedi yılda ortalama olarak 1 milyar 598 milyon dolar düzeylerinde gerçekleşmiştir (TÜİK, Dışişleri Bakanlığı, Karayılanoğlu, 2007).

5. Türkiye'nin Komşu Ülke Sınıflandırmaları

Tarihsel süreçte Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerini geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Ülkemizde uygulanan Komşu ve Çevre Ülkelerle Ticareti Geliştirme Stratejisinde komşu ülkeler 'komşu ülkeler/önhat ülkeleri' ve 'çevre ülkeler' olmak üzere iki grupta tanımlanmıştır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Komşu Ülkeler /Ön Hat Ülkeleri tanımı Türkiye ile sınırları ortak olan yani başka bir ülke üzerinden geçmeden direkt karayolu veya denizyolu ile ülkemizle ortak sınırları olan ülkeleri kapsamaktadır. Bu tanıma uyan ülkeler; İran, Azerbaycan, Suriye, Gürcistan, Irak, Bulgaristan, KKTC, Yunanistan, Ukrayna, Ermenistan, Romanya, Rusya Federasyonudur (Kılıçkaya, 2018). Bu tanım kapsamında ülkemizle sınırları ortak oniki komşu ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerle yapılan ticari ilişkiler büyük önem taşısa da Türkiye'nin toplam ticareti içerisinde düşük bir orana sahiptir.

Çevre Ülkeler olarak sınıflandırılan ülkeler, ise Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Suudi Arabistan, Ürdün, Arnavutluk, İsrail, Lübnan, Mısır, Makedonya, Moldovadır (Kılıçkaya, 2018). Ülkemizle

sınırları ortak olan komşu ülkelerin dışında sınırları ortak olmasa da coğrafi açıdan yakın olan onüç çevre ülke bulunmaktadır. Türkiye'nin çevre ülkelerle yakınlıkları nedeniyle ülkemizle kültürel açıdan benzerlikleri bulunmaktadır. Bu noktada çevre ülkelerle de ticari ilişkileri geliştirmek önem taşımaktadır.

6. Türkiye'nin Komşularla Dış Ticareti

Dünya üzerindeki büyük ekonomik birliklere baktığımızda bölgesellik eğiliminin önemi daha iyi anlaşılır. NAFTA, AB, APEC gibi bölgesel işbirlikleri, dünya ticaretinin yüzde doksanını gerçekleştirmektedir. Bu birliklerin gerçekleştirdiği ticaret hacminin ise ortalama yüzde yetmiş kendi üye ülkeleri arasındaki ihracat-ithalat işlemlerinden oluşmaktadır (Dölek, 2003). Dünya ticaretinin büyük çoğunluğunu oluşturan bölgesel işbirlikleri daha çok gelişmiş ülkeler arasında görülmektedir ve AB gibi gelişmiş ülkelerin oluşturdukları bu ticari birlikler dünya ticaretinde önem taşımaktadır. AB içerisindeki ülkelerin ticaretlerine de baktığımızda yakın çevreleri ve komşu ülkeleri ile olan ülkelerle ticaretlerin ülkelerin toplam ticaretleri içerisinde büyük oranlara sahiptir.

AB-27 ülkeleri, ihracatlarının yüzde 66,7'sini ithalatlarının ise yüzde 64'ünü diğer AB-27 ülkeleri ile yapmaktadır. Asya ülkelerinde ve Kuzey Amerika bölgesinde ise, bölge içerisinde yapılan ticaret yaklaşık yüzde 40'dır (Ata, 2013). 2009 yılı itibarıyla değerlendirildiğinde Avrupa Birliği ülkelerinin ihracatlarının ve ithalatlarının yüzde 60'dan fazlasını yine birlik içerisindeki ülkelere yaptıkları görülmektedir.

ABD'nin komşularıyla ticari ilişkilerin değerlendirdiğimizde ise Kanada ve Meksika ile olan ticareti toplam ticareti içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Kanada'nın da ABD ve Meksika ile olan ticareti toplam dış ticaretinin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Kanada'nın 2001 yılında komşuları Meksika ve ABD ile ticareti toplam ticaretinin yüzde 77,87'sini oluşturur. Ayrıca ABD'nin Meksika ve Kanada ile gerçekleştirdiği ticaret toplam ticaretinin yüzde 31,2'sidir (Başaga, 2018). Gelişmiş ülkelerdeki bu duruma karşılık, 1990'lı yıllarda komşu ve çevre ülkeler Türkiye'nin toplam dış ticaret hacminin yüzde 7-8'ini oluşturmaktaydı (Kılıçkaya, 2018). Türkiye'nin komşu ülkelerle ticaretini toplam ticareti içerisindeki oranlarla karşılaştırdığımızda ise en büyük öneme Rusya sahiptir. Türkiye komşu ülkeler içerisinde en çok Rusya ile daha sonra ise İran ve Irak ile gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin komşu ülkelerle ticaretinin toplam ticaret içerisindeki oranı ise yaklaşık olarak yüzde 18'dir.

Türkiye'nin komşu ülkelerle ticaretinin toplam ticareti içindeki oranı 1999 yılında %15,8, 2000'de %18,0, 2001'de %20,1, 2002'de %18,6'dır (Başaga, 2018). Yalnızca komşu ülkelerle olan ticareti değil hem komşu hemde çevre ülkelerle olan ticaretin toplam ticareti içerisindeki oranları ile

Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme
(The Evaluation of Turkey's Trade with Neighbor Countries)

değerlendirildiğinde ise ülkemizin toplam ticaretinin yaklaşık yüzde 28'i komşu ve çevre ülkelerle yapılan ticarettten oluşmaktadır.

Türkiye'nin komşu ve çevre ülkelerle toplam ticaret hacmindeki payı, 2012-2015 yılları arasında yüzde 31,9' dan yüzde 25, 5'e düşmüştür (Umut Oran, 13.03.2016). Bu dönemlerde komşularımızdan Suriye ve Irak'ta yaşanan IŞİD tehdidi ticaretimizi etkilerken Irak, Rusya, Ukrayna, diğer komşu ülkelerdeki sorunlar tekstil ihracatını olumsuz etkilemiştir (Gürlesel, 2015). 2011 yılında 2017 yılına kadar ülkemizin toplam ihracat değeri içinde komşu ülkelere ihracatın payını hesapladığımızda ise bu rakamın yüzde 26'ya ulaştığı görülmektedir.

Tablo 1: Türkiye'nin Komşu Ülkelere İhracatı ve Toplam İhracatı

Yıllar	Türkiye'nin Toplam İhracatı (Bin dolar)	Türkiye'nin 12 Komşu Ülkeye Toplam İhracatı (Bin dolar)
2017	156 992 940	29.019.829
2016	142 529 584	26.761.626
2015	143 838 871	26831701
2014	157 610 158	36.347.812
2013	151 802 637	37.667.591
2012	152 461 737	40.181.356
2011	134 906 869	21.546.072

Kaynak: TÜİK verileriyle komşu ülkelere ihracat değeri tarafımcı hesaplanmıştır

Türkiye'nin son 7 yılda ortalama 148 milyar dolar olan ihracatında komşu ülkelere ihracat değeri 20 milyar dolar ile 40 milyar dolar arasındadır.

Tablo 2: Türkiye'nin Toplam İhracatı İçinde Komşu Ülkelerin Payı

Yıllar	Komşu Ülkelere İhracatının Toplam İhracattaki Payı (%)
2017	18,48
2016	18,77
2015	18,65
2014	23,06
2013	24,81
2012	26,35
2011	15,97

Kaynak: TÜİK verileriyle komşu ülkelere ihracatın toplam ihracattaki payı tarafımcı hesaplanmıştır

7. Suriye

2000'li yılların başında Suriye merkezi planlı ekonomik sistemden serbest piyasa ekonomisine girmeye başlamıştır. Bu süreçte dış ticaret hacmi artış göstermiştir ve bununla birlikte dış ticareti açık vermeye başlamıştır. Ticaret

Bakanlığı verilerine göre 2008-2011 döneminde dış ticaret açığı yıllık 8,5-9,5 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. 2011 yılında başlayan iç savaş beraberinde uluslararası yaptırımların uygulanması ile Suriye'nin dış ticareti düşmeye başlamıştır. Ticaret Bakanlığı verilerine göre, Türkiye Suriye'nin en çok ithalat gerçekleştirdiği üçüncü sırada yer alan ülkedir, Ürdün ve Lübnan'dan sonra en çok Türkiye'den ithalat yapmaktadır.

Ticaret Bakanlığı verilerine göre iç savaştan önce 2010 yılında Suriye'ye 1 milyar 844 milyon dolarlık ihracat yapılmış, 2012 yılında ihracatımız 498 milyon dolara gerilemiştir. Suriye'de 2011 yılında ortaya çıkan iç savaş, ihracatımızın bir sonraki yıl yüzde 69 azalmasına neden olmuştur. 2013'te ise iyileşerek 1 milyar 24 milyon dolara ulaşmış, 2014'te ise 2013'e kıyasla yüzde 80 oranında artış olmuş ve 1 milyar 803 milyon dolara ulaşmıştır. 2017 yılında ise Suriye'ye ihracatımız 1 milyar 363 milyon dolar olmuştur.

Tablo 3: Türkiye'nin Suriye'ye İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	1.363.000
2016	1.322.000
2015	1.522.000*
2014	1.803.000
2013	1.024.000
2012	498.000
2011	1.609.000*

Kaynak:*DEİK Ülke Bülteni, TÜİK

8.İran

Son dönem nükleer çalışmaları nedeniyle ambargo uygulanan İran ile Türkiye arasındaki ticari ilişkiler gerilemiştir ve 2015 yılı itibariyle İran'a yapılan ihracat son dört yıl ele alındığında yüzde 65 düşüş göstermiştir. TÜİK verilerine göre 2012 yılında Türkiye İran'a yaklaşık olarak 9 milyar 921 milyon dolarlık ihracat yaparken bu rakam 2015 yılında 3 milyar 664 milyon dolara gerilemiştir.

Nükleer müzakerelerde 2015 yılında anlaşmaya varılması ile birlikte AB ülkelerinin İran'dan petrol ithali üzerindeki engel kaldırılmıştır. İran'a ticaret alanında getirilen kısıtlamalar da sona ermiştir. Ayrıca Türkiye ile İran arasında ticaret hacmini geliştirmek amacıyla 2015 yılında belirli ürünlerde tarife indirimi getiren Tercihli Ticaret Anlaşması yürürlüğe girmiştir.

Nükleer müzakerelerde anlaşmaya varılması ve imzalanan tercihli ticaret anlaşmasının da etkisi ile ülkemizin İran'a ihracatı bunu takip eden 2016 yılı

Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme
(The Evaluation of Turkey's Trade with Neighbor Countries)

İtibariyle artış göstermiştir. TÜİK verilerine göre 2015 yılında 3 milyar 663 milyon dolar olan ihracatımız 2016 yılında 4 milyar 966 milyon dolara ulaşmıştır. 2017 yılında ise 3 milyar 259 milyon dolar ihracat yapılmıştır. Yaşanan siyasi olaylarda iki ülke arasındaki ticaretin geliştirilmesine engel olmuştur. Suriye, Irak, Suudi Arabistan ile yaşanan olaylarda ülkemizin İran ile karşı cephelerde yer alması ticari ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir. Siyasi olaylar iki ülke arasındaki tercihli ticaret anlaşması ile hedeflenen 35 milyar dolarlık ikili ticaret hacmine ulaşmayı engellemiştir.

İran ile ticarete çok sayıda üründe gümrük vergileri düşürüldüğü halde hatta bazılarında sıfıra yakın noktaya çekildiği halde Türkiye-İran ticareti beklenen sıçramayı yapamamıştır. Aksine, iki ülke birbirinden alımları düşürerek birbirlerine "gizli ambargo" uygulamıştır (Çetingüleç, 2016).

Tablo 4. Türkiye'nin İran'a İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	3.259.270
2016	4.966.176
2015	3.664.228
2014	3.886.190
2013	4.192.511
2012	9.921.602
2011	3.589.635

Kaynak: TÜİK

9. Irak

Irak'a 2003 yılında gerçekleştirilen askeri müdahaleden sonra ülkemizle olan ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Irak'a uygulanan ekonomik ambargonun askeri müdahaleden sonra kalkmasıyla birlikte ülkemizdeki firmalar özellikle inşaat ve müteahhitlik sektöründe faaliyet gösteren şirketler Irak'ın yeniden yapılanması çalışmalarında faaliyetler göstermiştir. Irak'ın yeniden yapılandırılması için yapılan çalışmalarla birlikte ülkemizle ticari ilişkiler gelişmiştir. Ancak Irak'ta yaşanan siyasi olaylar ve terör olayları nedeniyle ülkemizdeki firmalar daha çok Kuzey Irak'ta iş yapmaktaydı. On yıl öncesinde Irak'taki güvenlik durumunun iyileşmesi ile birlikte Türkiye'deki şirketler Irak'ın diğer bölgelerinde de faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Ülkemizdeki firmalar Irak'ın yeniden yapılanmasında çok çeşitli projelerde çalışmıştır. Konut projeleri, yol ve köprü yapımı gibi altyapı projeleri bununla birlikte hastane, okul gibi sosyal tesislerin de yapım projelerini üstlenmişlerdir. TÜİK verilerine göre Irak Almanya'dan sonra ülkemizin en çok ihracat yaptığı ikinci sırada yer alan ihracat pazarıdır. Irak'a yapılan ihracat ülkemizin ihracatının yaklaşık yüzde 7-8'ini oluşturmaktadır

Ülkemizdeki müteahhitlik şirketleri 2003-2009 yılları arasında Irak'ta 495 proje yapmıştır ve bu projelerin toplam değeri 7,5 milyar ABD dolarıdır. Yapılan işler yıllık olarak değerlendirildiğinde ise 2003 yılında ülkemiz firmaları 242 milyon ABD doları değerinde proje gerçekleştirmiştir. Bu rakam 2009 yılında ise 1,3 milyar ABD dolarına ulaşmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2018). TÜİK verilerine göre Türkiye'den Irak'a ihracatta ilk sırada inşaat ürünleri, inşaat malzemeleri yer almaktadır. Ayrıca temel gıda ve temizlik maddeleri de ülkemizden Irak'a ihraç edilen ürünler arasındadır. Türkiye Irak'tan ham petrol ve fuel oil ithal etmektedir. 2011 yılında Irak'a 8 milyar 310 milyon dolar, 2012 yılında 10 milyar 822 milyon dolar, 2013 yılında 11 milyar 948 milyon dolar değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir. Irak'ta yaşanan iç olaylar ve diğer siyasi olaylar nedeniyle 2013 yılına kıyasla 2014 yılında ihracatımız yaklaşık yüzde 9 azalmıştır. 2015,2016 ve 2017 yılları incelendiğinde ise Irak'a ihracatımızın 10 milyar doların altında olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Türkiye'nin Irak'a İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	9.054.612
2016	7.636.670
2015	8.550.947
2014	10.887.826
2013	11.948.905
2012	10.822.144
2011	8.310.130

Kaynak:TÜİK

10. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Ülkemizle KKTC arasındaki ilişkilerde kurumsallaşma hedeflenmektedir. Tarihsel süreçten bu yana ikili ekonomik ve ticari ilişkiler gelişme göstermiştir. İlgili yıllardaki ülkemizin ihracatını değerlendirdiğimizde ise TÜİK verilerine göre ülkemiz firmalarından KKTC'ye yıllık 1 milyar doların üzerinde ihracat yapılmaktadır. Ülkemizden daha çok kimya, elektrik elektronik ve gıda alanında ürünler ihraç edilmektedir.

31 Mart 1998'de gerçekleştirilen ortaklık konseyi toplantısında; yatırımların, sermayenin, mal ve hizmetin akışını sağlayacak ortak ekonomik alan oluşturulmasına karar verilmiştir (Türk Kıbrıs Ticaret Odası Raporu, t.y.).

Tablo 6. Türkiye'nin KKTC'ye İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	1.097.257
2016	906.954
2015	1.005.731
2014	1.195.264
2013	1.117.347
2012	1.009.588
2011	1.022.660

Kaynak:TÜİK

11.Rusya

2015 yılında yaşanan uçak krizinin ardından gerileyen ikili ticari ilişkiler daha sonradan düzelmiştir. İki ülke arasında Türk Akımı Doğalgaz boru Hattı Projesi ve Akkuyu Nükleer Güç Santrali inşaatı projeleri önemli projelerdendir.Türk Akımının Türkiye'ye doğalgaz tedarik edecek ilk hattı derin deniz kesimi 2018 yılında tamamlanmıştır.

TÜİK verilerine göre Rusya'ya ihracatımız 2016 yılında 2015 yılına göre yüzde 51.7 azalmış ve 1.733 milyar dolara gerilemiştir. İthalatımız ise bir önceki yıla kıyasla yüzde 25.7 azalarak 15.16 milyar dolara gerilemiştir.

Rusya'nın 2015 yılında yaşanan uçak krizi sonrasında Türkiye'ye uyguladığı ekonomik tedbirler ile ülkemizden ithalatı yasaklamıştır. Uzun yıllar ülkemizden ithal ettiği tarım ürünlerini 2015 yılı itibariyle ithalatını durdurmuştur. Bununla birlikte takip eden 2016 yılında ihracatımız yüzde 52 azalmıştır. 2017 yılı itibariyle belirli ürünlerde uygulanan ithalat yasağı kaldırılmıştır. Rusya'da Türkiye'den üzüm, elma, salatalık, armut,çilek ve beyaz et ithalatı yasağı 2017 yılında kaldırılmış, domateste kısıtlı alıma gidilebileceği belirtilmiştir.

Uçak krizi ile Türk mallarına gümrüklerde olağandışı denetimler uygulanmaya başlanmasının yanı sıra Türk vatandaşlarının Rusya'da istihdam edilmelerine kısıtlamalar getirilmiştir ve 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren vize muafiyet anlaşmasını tek taraflı olarak askıya

alınmıştır(Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Moskova Büyükelçiliği,2017). Uçak krizi sonrası ticari ilişkiler durma noktasına gelmiş ve kriz öncesi yılda 5 milyar 943 milyon dolar olan Rusya'ya ihracatımız 2015 yılında 3 milyar 589 milyon dolara düşmüştür. 2017 yılında ise bu rakam 2 milyar 734 milyon dolar olmuştur(TÜİK,2015, 2017).

Tablo 7. Türkiye'nin Rusya'ya İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	2.734.316
2016	1.732.954
2015	3.589.464
2014	5.943.014
2013	6.964.209
2012	6.680.777
2011	5.992.633

Kaynak:TÜİK

12.Yunanistan

Türkiye Yunanistan ilişkileri değerlendirildiğinde son yıllarda gelişme göstermiştir.Turizm, ticaret enerji gibi alanlarda ticari ilişkiler bulunmaktadır. Yunanistana ihracatımızda demir çelik, elektrikli makine ve cihazlar, tekstil ürünleri önemli yer tutmaktadır ve yıllık ihracatımız 1 milyar 400 milyon dolar üzerindedir(TÜİK,2015).

Ticari ilişkilerimiz son on yıl açısından değerlendirildiğinde 15 kat artmıştır. İki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 1994 yılında 273 milyon dolarken bu rakam 2005 yılına bakıldığında 2 milyar dolara yükselmiştir. 2012 yılı verilerine göre İtalya'dan sonra Türkiye Yunanistan'ın ikinci sıradaki ithalat partneri olmuştur. 2013 ve 2014 yıllarında ise Türkiye, Yunanistan'ın bir numaralı ithalat partneri olmuştur (Karayılıanoğlu, 2007). Ancak Yunanistan ile tarihsel süreçte yaşanan Kıbrıs sorunu ve kıta sahanlığı gibi siyasi olaylar da ikili ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. 2011 ve 2017 yılları arasında

Yunanistan'a yapılan ihracat değeri 1 milyar 400 milyon doların üzerindedir.

Tablo 8. Türkiye'nin Yunanistan'a İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	1.662.638
2016	1.427.206
2015	1.400.562
2014	1.536.658
2013	1.437.443
2012	1.401.401
2011	1.553.312

Kaynak:TÜİK

13.Bulgaristan

Bulgaristan'ın önemli ticaret ortaklarından biri Türkiye'dir. Bulgaristan ülkemizin Avrupa ile ticaretinde üs olarak kullanılmaktadır. Türkiye'deki firmalar Avrupa ülkeleri ile ticareti Bugaristan üzerinden gerçekleştirmektedir. Karayolu ile Avrupa'ya ticaretin çoğunluğu Bulgaristan üzerinden gerçekleşmektedir.

Türk Bulgar ve Ticaret Sanayi Odası verilerine bakıldığında dünyada yaşanan ekonomik krizden önce toplam ihracatının yüzde 11'ini Türkiye'ye gerçekleştiren Bulgaristan için ülkemiz mallarının satıldığı en büyük pazarlardan birisiydi. Ayrıca Bulgaristan'a ithal edilen mallar değerlendirildiğinde bu ithal malların yüzde 6'sı Türkiye'den çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ise Türkiye Bulgaristan'ın ilk dört ticaret ortağından birisidir. İki ülke arasındaki ticaret 2010 yılında tekrar artış göstermeye başlamıştır. 2011 yılının sonunda ise 4 milyar dolara ulaşmıştır. Bulgaristan ve Türkiye arasındaki ticaret hacminin yüzde 59'unu Türkiye'ye ihraç edilen Bulgaristan'da üretilen ürünler oluşturmaktadır. Bu ürünler daha çok üretim için kullanılan aramallar ve hammaddeden oluşmaktadır (Türk Bulgar ve Ticaret Sanayi Odası Raporu,2017).

Tablo 9. Türkiye'nin Bulgaristan'a İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	2.803.182
2016	2.383.500
2015	1.676.148
2014	2.040.157
2013	1.971.247
2012	1.684.989
2011	1.622.777

Kaynak: TÜİK

14. Romanya

Ülkemizin Romanya ile ekonomik ve ticari ilişkilerini değerlendirdiğimizde Balkanlarda ülkemiz ve Romanya en büyük ticaret ortağıdır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2015 yılında 5,4 milyar dolardır, bunun 2,8 milyar dolarını Romanya'ya yapılan ihracat, 2,6 milyar dolarını ise Romanya'dan yapılan ithalat oluşturmaktadır. (Dışişleri Bakanlığı, 2017).

Romanya'ya ihracatımız 2014 yılında 3 milyar doların üzerindedir. İkili ticaret hacmi açısından değerlendirildiğinde, 2014 yılı ile kıyaslandığında 2015 yılında ikili ticaret hacmimizde %15'lik bir düşüş yaşanmıştır. 2016 yılında 2 milyar 671 milyon dolar olan ihracatımız 2017 yılında 3 milyar 139 milyon dolara ulaşmıştır.

Türkiye'deki firmaların Romanya'daki yatırımlarını değerlendirdiğimizde ise yatırımlarının değeri 6 milyar dolar düzeyindedir. Romanya'da yaklaşık 7 bin civarında Türk firması bulunmaktadır. Romanya'da ayrıca iki Türk bankası olan Garanti Bankası ve Credit Europe'un çok sayıda şubesi bulunmaktadır. Romanya'da bugüne kadar 90 Türk müteahhitlik firmasınca yaklaşık 6,2 milyar Dolar tutarında proje gerçekleştirilmiştir. Turizm açısından değerlendirildiğinde ise her yıl Romen turistler ülkemizi ziyaret etmektedir. 2015 yılında ülkemizi 441 bin Romen turist ziyaret etmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2017).

Tablo 10. Türkiye'nin Romanya'ya İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	3.139.188
2016	2.671.249
2015	2.815.642
2014	3.008.011
2013	2.616.313
2012	2.495.427
2011	2.878.760

Kaynak:TÜİK

15. Azerbaycan

Ülkemiz ve Azerbaycan arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler bölgedeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında yüksek düzeylerde olduğu görülmektedir. Bu her ne kadar ortak dil ve ortak kültüre dayansa da iki ülke arasındaki mevcut potansiyel ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da iyi olabileceğini göstermektedir.

İki ülke arasındaki en önemli ticari ilişki Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı'dır. 1.768 km uzunluğundaki BTC Boru hattı 2006 yılında açılmıştır. Azerbaycan Bakü yakınlarındaki Sangaçal terminalinden gelen petrol, Gürcistan üzerinden Türkiye'deki Ceyhan limanına aktarılmakta ve buradan petrol Batı'ya gönderilmektedir.

Ticaret Bakanlığı verilerine göre Azerbaycan'daki sermaye yatırımları değerlendirildiğinde ise Türkiye Azerbaycan'daki en büyük yatırımcılar arasındadır. Azerbaycan'da, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra on yıl içerisinde 1000'i aşkın Türk sermayeli firma kurulmuştur, bu firmaların neredeyse yarısı hala faaliyet göstermektedir. Türkiyedeki firmalarının Azerbaycan'daki doğrudan yatırımlarının bugünkü değeri 3 milyar dolar düzeyindedir, 5,1 milyar dolar değerinde ise müteahhitlik projeleri bulunmaktadır.

Türk firmalar, enerji sektörü dışındaki sektörlerde yapılan yatırımlar açısından değerlendirildiğinde, Azerbaycan ekonomisinde başlıca yatırımcıdır. Enerji dışındaki sektörlerde yapılan Türk yatırımlarının tutarı 2,2 milyar dolara yakındır. (Ticaret Bakanlığı Ülke Raporu,2018).

Azerbaycan ihracatında doğalgaz ve petrolün payı çok büyüktür bu yüzden dış ticaret politikasının temeli enerjiye dayanmaktadır. Azerbaycan enerji ihracatı ile dış ticaret fazlası vermektedir. İthal ettiği ürünler ise mamül maddelerdir.

2016 verilerine göre Azerbaycan 7 milyar dolar ithalat, 12,6 milyar dolar ihracat gerçekleştirmiştir ve Azerbaycan'ın dış ticareti 5.593 milyon dolar fazla vermiştir(Ticaret Bakanlığı Ülke Raporu, 2016).

Tablo 11. Türkiye'nin Azerbaycan'a İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	1.356.999
2016	1.285.127
2015	1.898.715
2014	2.874.608
2013	2.960.371
2012	2.584.671
2011	2.063.996

Kaynak:TÜİK

16.Gürcistan

2015 yılında Türkiye ile Gürcistan arasındaki dış ticaret hacmi 2014 yılına göre ihracatta %23'lük, ithalatta ise %22'lik azalma ile 1 milyar 517 milyon dolar olarak gerçekleşti. 2014 yılında Gürcistan'a 1 milyar 727 milyon 390 bin dolarlık ihracat, 239 milyon 313 bin Dolarlık ithalat olmak üzere toplam 1 milyar 966 milyon Dolarlık dış ticaret hacmi gerçekleşmişti. 2015 yılında Türkiye'nin Gürcistan'a ihracatı %23 oranında azalarak 1 milyar 331 milyon dolar, Türkiye'nin Gürcistan'dan ithalatı ise %22 oranında azalarak 186 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Gürcistan'a ihracatında Türkiye birinci sırada olup toplam ihracatın %17,2'sine sahiptir. Bunun yanında, Türkiye'nin Gürcistan'dan ithalatında Türkiye %8,4 ile üçüncü sırada bulunmaktadır(GeoStat, 2016).

Enerji alanında Gürcistan ülkemiz ile işbirliğine önem vermektedir. Türkiye Hazar enerji kaynaklarının Batı'ya ulaştırılması konusunda transit ülkedir. Gürcistan açısından enerji nakil hatları alanında işbirliği ülkenin geleceğini

Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme
(The Evaluation of Turkey's Trade with Neighbor Countries)

açısından hayati bir öneme sahiptir. Bununla birlikte Gürcistan'ın kendi enerji ihtiyacında da Türkiye önem taşımaktadır.(Türkiye Gürcistan İlişkileri, İşbirliği Alanları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri 2, 2013).Gürcistan ile Türkiye arasında en önemli konu enerji olmakla birlikte diğer sektörlerde de işbirlikleri bulunmaktadır.İnşaattan bankacılığa kadar birçok farklı alanda çok sayıda Türk şirketinin Gürcistan'da yatırımları bulunmaktadır.

Ticaret Bakanlığı verilerine göre Gürcistan'da sermayesi 1 milyon doların üstünde Türkiye'den 27 şirket bulunmaktadır. Ülkemizde ise 2015 verilerine göre Gürcistan sermayeli 254 şirket bulunmaktadır. Ayrıca 2017 yılında açılan Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun 76 kilometresi Türkiye'den geçmektedir.

Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattının, Rusya üzerinden geçen hatta alternatif yeni bir tren yolu hattının bağlantısını sağlayacağı ve bu süreyi kısaltacağı belirtilmektedir (Hayatsever, 2017).

Tablo 12. Türkiye'nin Gürcistan'a İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	1.208.645
2016	1.176.634
2015	1.109.018
2014	1.443.790
2013	1.245.917
2012	1.253.309
2011	1.092.321

Kaynak:TÜİK

17. Ermenistan

Türkiye ile Ermenistan sınırları 1993'te kapatılmıştır bu yüzden Ermenistan ile ülkemiz arasındaki ticaret daha çok Gürcistan üzerinden yapılmaktadır ve bu ticaret daha çok tekstil, inşaat ürünleri, ve diğer alanlarda yoğunlaşmaktadır.Sınır kapıları kapatılsa da ülkemizden Ermenistan'a mal ticareti devam etmektedir. Ülkemizle Ermenistan arasındaki ticaret Gürcistan üzerinden gerçekleşmektedir.

Türkiye Ermenistan arasındaki ticaret Gürcistan üzerinden yapıldığından işlemler Gürcistan'a faturalandırılmaktadır. Ülkemizdeki firmaların Ermenistan'a fatura kesme yetkileri bulunmamaktadır. Ermenistan bavul ticaretinde de Türkiye açısından önem taşımaktadır. Ermenistan-Türkiye arasındaki ticaret bavul ticareti ile sınırlı kalmamaktadır (Ozinian, 2018).

Tablo 13. Türkiye'nin Ermenistan'a İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	13
2016	1
2015	-
2014	-
2013	83
2012	241
2011	218

Kaynak:TÜİK

18. Ukrayna

Küresel ekonomik krize kadar artış eğiliminde olan Ukrayna ve Türkiye arasındaki ticaret hacmi küresel krizin etkisi ile azalma göstermiştir. İlgili yedi yıldaki Türkiye'den Ukrayna'ya yapılan ihracat ortalama olarak 1 milyar 598 milyon dolar düzeylerinde gerçekleşmiştir.

Ukrayna, diğer ticaret ortaklarıyla karşılaştırıldığında en çok dış ticaret fazlasını, ülkemiz ile ticaretinde vermektedir. Ukrayna ihraç mallarını en çok tüketen ikinci sırada yer alan ülke Türkiye'dir. (Ukrayna Ankara Büyükelçiliği, 30.10.2018) TÜİK verilerine göre ülkemizden Ukrayna'ya ihrac edilen ürünler, turunçgil, dokuma eşya, motorlu taşıtlar, ayçiçeği tohumudur. Ukrayna'ya ihracatımız 2013 yılından itibaren düşüş göstermiştir.

Tablo 14. Türkiye'nin Ukrayna'ya İhracatı

Yıllar	İhracat Değeri (Bin \$)
2017	1.340.709
2016	1.253.155
2015	1.121.246
2014	1.729.294
2013	2.189.245

Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme
(The Evaluation of Turkey's Trade with Neighbor Countries)

2012	1.829.207
2011	1.729.760

Kaynak:TÜİK

19. Tartışma ve Sonuç

Komşu ülkelerin Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı potansiyelinin altında olsa da bu oran yüzde 15 ile yüzde 26 arasında değişmektedir. Ülkemizin 2017 yılında yaklaşık 156 milyar 992 milyon dolar olan ihracatının yaklaşık yüzde 18'i komşu ülkelere gerçekleştirilmiştir. Komşu ülkelerde yaşanan siyasi olaylar nedeniyle bu ülkelere yapılan ihracatlarda yaşanan düşüşler gerçekleştirilebilecek potansiyel ihracatı da azaltmaktadır. Ayrıca taşımacılık masraflarının düşük olması nedeniyle maliyet düşürücü etkisi ve coğrafi yakınlığın sağladığı diğer avantajlar da dikkate alındığında Türkiye'nin ihracatta öncelikli pazarlar olarak komşu ülkeleri hedeflemesi ve bu ülkelere yapılan ihracatları artırmaya yönelik stratejiler geliştirmesi önem taşımaktadır(TÜİK).

Komşu ülkelerle ticaret verileri ülkeler bazında değerlendirildiğinde ise; Suriye'nin en çok ithalat yaptığı ilk üç sırada yer alan ülkelere birinin Türkiye olduğu görülmektedir. Ancak bölgedeki iç savaş Suriye ile ticaretimizi olumsuz etkilemiştir. İran ile ticaret hacmi 9.7 milyar dolar düzeylerinde kalmıştır. Hem Suriye hem de Irak'taki olaylarda İran ve Türkiye birbirlerinin karşı cephelerinde yer almıştır. Irak'ta özellikle Türk müteahitleri çeşitli konut ve altyapı projelerinde faaliyet göstermektedirler. Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık yüzde 7-8'i Irak'a yapılmaktadır. Rusya ile ticari ilişkilerimiz ise son dönemde yaşanan siyasi gerilimler ve vize muafiyetinin askıya alınması dış ticaretin daralmasına neden olmuştur. Yunanistan ile ilişkilerimiz değerlendirildiğinde ise Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili ticari ilişkiler son on yılda 15 kat artış göstermiştir. Bulgaristan ise Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olarak önem taşımaktadır. Türkiye'nin Romanya'ya ihracatı ise 2.8 milyar dolar düzeyindedir ve müteahitlik firmalarının Romanya'da yatırımları bulunmaktadır. Türkiye Azerbaycan arasındaki ikili işbirliği ise enerji alanındadır. Ülkemizin Gürcistan ve Ermenistan ile olan ihracatında ise son yıllarda artış olmamıştır. KKTC'ye ise yıllık 1 milyar doların üzerinde ihracat yapılmaktadır.Küresel ekonomik krize kadar artış eğiliminde olan Ukrayna ve Türkiye arasındaki ticaret hacmi küresel krizin etkisi ile azalma göstermiştir. İlgili yedi yılda Türkiye'den Ukrayna'ya yapılan ihracat ortalama olarak 1 milyar 598 milyon dolar düzeylerinde gerçekleşmiştir(TÜİK, Dışişleri Bakanlığı,Karayılanoğlu, 2007).

Komşu ülkelerde yaşanan siyasi olayların ihracatımıza etkisine bakıldığında ise Suriye'ye 2011 yılında yaşanan iç savaş sonrasında ihracatımız 2012 yılında yüzde 69 azalmıştır. Irak'ta yaşanan iç olaylar ve diğer siyasi olaylar nedeniyle 2013 yılına kıyasla 2014 yılında ihracatımız yaklaşık yüzde 9

azalmıştır. Rusya ile yaşanan uçak krizi sonrasında ise 2016 yılında ihracatımız yüzde 52 azalmıştır.

Ticaret verilerinin yanı sıra komşularla siyasi ilişkilerimiz değerlendirildiğinde ise Türkiye ile İran arasında son dönemde ilişkiler iki ülkenin çıkarları doğrultusunda giderek artmaktadır. Ayrıca Suriye ve Irak ile son dönemde yaşanan sorunlar ve son dönemde bu ülkelerde yaşanan siyasi olaylar ülkemizle olan ticareti etkilemiştir.

Türkiye, komşusu olsun ya da olmasın dış ülkelerle olan ilişkilerinde ve sadece ülke menfaatleri doğrultusunda bir dış politika anlayışı sergilemelidir. Türkiye'nin uygulamaya aldığı dış politika öncelikleri bölgede ülkemiz açısından menfaatler dikkate alınarak geliştirilmelidir.

Son dönemde ülkemizin de dahil olduğu Suriye'ye müdahale ve diğer siyasi sorunlar ülkemizin komşu ülkelerle ilişkilerinde belirsizlikler yaratmıştır. Bu siyasi sorunlar beraberinde komşu ülkelerle ticaretin gelişmemesine hatta belirli dönemlerde azalmasına neden olmuştur.

AB ve Amerika ile yaşanan gerilimler noktasında dönem dönem ilişkilerini doğu ülkeleri ile geliştirmeye çeviren Türkiye bu noktada da arayışlar içerisine girmektedir. Türkiye bağımsız bir siyasi ve dış ticaret politikası uygulamalıdır, bulunduğu coğrafyada ticareti geliştirmek üzere istikrarlı siyasi stratejiler ve ticaret stratejileri geliştirmelidir.

Kaynakça

Ata, S. (2013). *Türkiye ile Komşuları Arasındaki Ticaret Potansiyeli: Çekim Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*. Erişim adresi:

https://www.researchgate.net/publication/275015364_Turkey's_Trade_with_Neighbor_CountriesA_Gravity_Model_Analysis

Azerbaycan'ın Dış Ticaret Seyri.(2018). *Ticaret Bakanlığı*. Erişim adresi:

<https://www.ekonomi.gov.tr/.../disliskiler/.../html-viewer-ulkeler;...Dış%20Ticaret>

Başağa, A. (2018). Komşu Ülkelerle Ticaretimiz, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Dış İşleri Bakanlığı Yayınları, Sayı IX. Erişim adresi:

<http://www.mfa.gov.tr/komsu-ulkelerle-ticaretimiz.tr.mfa>

Bulgaristan ile Türkiye Arasındaki Ticari ve Ekonomik İlişkiler. (2017). *Türk Bulgar Ticaret ve Sanayi Odası Raporu*. Erişim adresi:

http://www.tbcci.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=120&Itemid=161&lang=tr

Çetingüleç, M. (2016). Türkiye'nin Nabzı, *Almonito*. Erişim adresi:

<http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2016/02/turkey-iran-trade-deal-prove-huge-disappointment.html>

Dölek, A. (2003). *Türkiye'nin Komşuları ile Ticareti*. Erişim

adresini: <http://arsiv.ntv.com.tr/news/224488.asp>.

Türkiye'nin Komşu Ülkelerle Ticareti Üzerine Bir Değerlendirme
(The Evaluation of Turkey's Trade with Neighbor Countries)

Evenett, S. J. & W. Keller (2002), On theories explaining the success of the gravity equation, *Journal of Political Economy*, 110, pp. 281-316

Faye, M., McArthur, J., Sachs, J., & Snow, T. (2004). The Challenges Facing Landlocked Developing Countries, *Journal of Human Development* Vol. 5, No. 1, Carfax Publishing.

Gürlel, C. F. (2015). *Türkiye İhracatçılar Meclisi Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu 2015*. Erişim adresi:

http://www.tim.org.tr/files/downloads/Raporlar/ekonomi_dis_ticaret_raporu_2015.pdf.

Hayatsever, H. (2017). Bakü Tiflis Kar Hem Ekonomik Büyümeye, Hemde Bölgesel Yakınlaşmaya Katkıda Bulunacak, Sputniknews. Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201711021030855061-baku-tiflis-kars-hem-ekonomi-buyumeye-hem-bolgesel-yakinlasmaya-katkida-bulunacak/>, 02.11.2017.

Karayılanoğlu, P. B. (2007). *Yunanistan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri ve Türkiye Yunanistan Ticari ve Ekonomik İlişkileri*. Erişim adresi:

http://www.izto.org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/yunanistan_rapor_4-17-2012%2010-53-34%20am.pdf

Kılıçkaya, H. (2018). Komşu ve Çevre Ülkelerle Ticareti Geliştirme Stratejisi. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Dış İşleri Bakanlığı Yayınları, Sayı XV.

Erişim adresi: <http://www.mfa.gov.tr/komsu-ve-cevre-ulkeler-ile-ticareti-gelistirme-stratejisi.tr.mfa>

Krugman, Paul, 1991, The move toward free trade zones, in: Policy Implications of Trade and Currency Zones, A Symposium Sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, WY., Aug., 7-42.

Leamer, E. E. & J. Levinsohn (1995), International trade theory: The evidence. *NBER Working Paper* 4940,

Ozinian, A. (2018). *Türkiye Ermenistan Ticaretine Genel Bakış ve Olası İşbirliklerinin Geliştirilmesi*. Erişim adresi: <http://www.tabdc.org/wp-content/uploads/TR-Rapor1.pdf>

Erişim adresi: <http://www.tabdc.org/wp-content/uploads/TR-Rapor1.pdf>

Romanya ile İkili İlişkiler. (2017). *Dışişleri Bakanlığı*. Erişim adresi:

<http://www.mfa.gov.tr/-turkiye-romanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

Slavov, S. (2007). Innocent or Not-so-innocent Bystanders: Evidence from the Gravity Model of International Trade About the Effects of UN Sanctions on Neighbour Countries. *The World Economy*. Erişim adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1467-9701.2007.01026.x>

Smith, A. (1796). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, 2 vols. Edited by Edwin Caanan. University of Chicago, Chicago, IL.

Suvankulov, F., Akhmedjonov, A, Ogucu,F. (2012). Restoring Forgotten Ties: Recent Trends and Prospects of Turkey’s Trade with Syria, Lebanon and Jordan, *Turkish Studies*, Vol. 13, No. 3, 343–361.

Suriye Ülke Bülteni.(2017). *DEİK*, Erişim adresi:
<https://www.deik.org.tr/uploads/suriye-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>

Türkiye Ekonomisi. (t.y). *Türk Kıbrıs Ticaret Odası Raporu*. Erişim adresi:
<http://www.turkkibristicaretodasi.org/turkiye-ekonomisi/>

Türkiye Gürcistan 2015 Dış Ticaret Hacmi 1.517 Milyon Dolar Olarak Gerçekleşti. (2016). *Batum Ticaret Ateşeliği*. Atıf analizi: GeoStat, Civil.ge.

Türkiye Gürcistan İlişkileri, İşbirliği Alanları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri 2. (2013). *Akademik Perspektif*. Erişim adresi:
<http://akademikperspektif.com/2013/01/18/gecmisten-gunumuze-turkiye-gurcistan-iliskileri-isbirligi-alanlari-sorunlar-ve-cozum-onerileri-2/>

Türkiye Irak Ekonomik İlişkileri ve Türkiye’nin Yeniden İmar Sürecine Katkısı. (2018). *Dışişleri Bakanlığı Bağdat Büyükelçiliği Bilgi Notları*. Erişim adresi: mfa.gov.tr

Türkiye Ukrayna İlişkilerinde Yeni Dönem.(t.y). *DEİK*, Erişim adresi:
<https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-turkiye-ukrayna-ekonomik-iliskilerinde-yeni-donem>

Türkiye-Azerbaycan Dış Ticareti, Azerbaycan İthalatında Sağlık Sektörü Raporu.(2018). *Ticaret Bakanlığı*. Erişim adresi:
www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-159029

Türkiye-Rusya Ekonomik ve Ticari İlişkileri.(2017). *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Moskova Büyükelçiliği, Bilgi Notları*. Erişim adresi:
<http://moskova.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=219659>

Ukrayna ile Türkiye Arasında Ticari ve Ekonomik İşbirliği.(t.y.). *Ukrayna Ankara Büyükelçiliği*. Erişim adresi:
<https://turkey.mfa.gov.ua/tr/ukraine-tr/trade>

